

Постійний професійний саморозвиток майбутніх учителів – це постійний динамічний процес, спрямований на самоорганізацію прогресивних змін у сфері внутрішнього світу особистості студента на шляху досягнення вищих рівнів професіоналізму в педагогічній діяльності.

Література:

1. Абашкіна Н.В. Розвиток професійної освіти в Німеччині (кінець XIX – XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» Н. В. Абашкіна; Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2007. 40 с.
2. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту : Статті. Нариси. Інтерв'ю. В.П. Андрущенко. К. : Знання України, 2004. – 738 с.
3. Бойко А. Парадигмальні напрями виховання : варіанти вибору А. Бойко Рідна шк. 2001. № 1. С. 7–10.
4. Бондар В. Болонська конвенція : підготовка вчителя початкової школи В. Бондар Директор шк., ліцею, гімназії. 2004. № 6. С. 48–53.
5. Бутенко Н.І. Естетичний досвід вчителя як наукова проблема Н.І. Бутенко Естетичний досвід вчителя : теорія і практика : монографія Н. Бутенко, І.А. Зязюн, М.П. Лещенко та ін. ; наук. ред. В.Г. Бутенко ; АПН України, Український НДІ естетич. освіти, Рівненський екон. гуманіт. ін-т. Херсон, 1997. С. 11–26.
6. Васянович Г.П. Морально-правова відповідальність педагога (теор.-методологічний аспект): монографія Г.П. Васянович ; наук. ред. І.А. Зязюн ; передм. Г. Дегтярьової та ін. ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Львівський наук.-прак. центр. Львів, 1997. 163 с.
7. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси О.Вишневецький; Львівський обл. пед. тов-во ім. Г. Ващенко. Львів : Львів. обл. наук.-метод. ін-т освіти, 1996. 238 с.

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ФОЛЬКЛОРУ

Максимчук Н. С.

*викладач кафедри початкової та дошкільної освіти
Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» одним із основних завдань закладу вищої освіти є формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах [1].

Відповідно до Концепції екологічної освіти України, підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи (не насильство, а гармонійне співіснування з нею!), повинна стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України [2].

У методичних рекомендаціях до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) 2021 зазначено, що основою для формування природодоцільної

поведінки дошкільника є знання законів природи, які пояснює вихователь. Педагогу необхідно самому знати й розуміти закони природи, бути прикладом для наслідування, стимулювати самостійність дітей у пізнанні природи, поважати їхнє право на помилку [3].

Питанням формування природознавчої (екологічної) компетентності майбутніх фахівців були присвячені дослідження Г. Беленької, О. Богініч, О. Вашак, Н. Горопахи, Т. Жаровцевої, Л. Завгородньої, Л. Крайнової, К. Крутій, Н. Лисенко, М. Машовець, С. Ніколаєвої, З. Плохій, Г. Тарасенко, І. Трубник, Н. Яришевої та ін.

Зокрема, особливості педагогічного керівництва формуванням природничо-екологічної компетентності в умовах ступеневої освіти розроблено Г. Беленькою; теоретичні і методичні засади екологічної освіти педагога-дошкільника – Н. Лисенко; взаємозв'язок естетичної та екологічної підготовки педагога в системі професійної освіти – Г. Тарасенко; систему підготовки майбутніх вихователів до формування екологічно мотивованої поведінки старших дошкільників – І. Трубник та ін.

За визначенням Закону України «Про вищу освіту», компетентність – це здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей [1].

На думку Г. Беленької, професійна компетентність майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, як інтегральна професійно-особистісна характеристика педагога, включає теоретичну та практичну готовність і спроможність реалізуватися в сфері дошкільної освіти, а також суб'єктні властивості особистості, які забезпечують ефективність освітньо-виховної діяльності з дітьми раннього та дошкільного віку [4].

Л. Титаренко визначає екологічну компетентність студентів, як здатність застосовувати екологічні знання й досвід у професійних і життєвих ситуаціях, керуючись пріоритетністю екологічних цінностей і непрагматичною мотивацією взаємодії з довкіллям на основі усвідомлення особистої причетності до екологічних проблем і відповідальності за екологічні наслідки власної професійної і побутової діяльності [5].

Л. Присажнюк Л. та О. Грошовенко вважають, що основою для екологодоцільної поведінки в природі має стати сформоване у дошкільника відповідальне ставлення до природного довкілля, а відтак, на нього передусім повинна бути звернена увага педагога. Це має бути зафіксоване й на рівні формулювання компетентності, як-от: здатність до формування у дітей раннього і дошкільного віку ціннісного ставлення до природи, що має вияв в екологічно доцільній поведінці й діяльності у довкіллі [6].

Вчені конкретизували результати навчання студентів щодо реалізації завдань еколого-природничої освіти дошкільників. Майбутні вихователі, на думку Л. Присажнюк та О. Грошовенко, повинні бути здатні:

- формулювати мету та завдання еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку, виявляючи розуміння сучасних тенденцій її розвитку;

- характеризувати зміст еколого-природничої освіти дошкільників, спираючись на знання нормативних документів (Базового компонента дошкільної освіти в Україні, освітніх програм) та з урахуванням принципів відбору знань про природу;

- виявляти розуміння закономірностей формування у дітей раннього і дошкільного віку уявлень про природу на основі знань їхніх вікових та індивідуальних психологічних особливостей;

- демонструвати вміння послідовно й методично грамотно формувати у дітей уявлення про живі організми і природне довкілля, багатоманітність явищ природи, причинно-наслідкові зв'язки у природному довкіллі та взаємозв'язок природних умов, рослинного і тваринного світу, позитивний і негативний вплив людської діяльності на стан природи, ґрунтуючись на знаннях психолого-педагогічних і методичних основ формування уявлень;

- проєктувати еколого-розвивальне середовище, використовуючи об'єкти матеріальної бази закладу дошкільної освіти (куточок живої природи, дослідницьку

лабораторію, город, плодовий сад, квітники ділянки дитячого садка та ін.), забезпечувати спілкування дітей з природою засобами такого середовища;

- конструювати й організовувати цілісний освітній процес, здійснюючи адекватний поставленим цілям та віковим особливостям дітей добір методів, прийомів, технологій, форм організації навчальної взаємодії, використовуючи знання методики їх застосування;

- формувати емоційно-ціннісне, відповідальне ставлення дітей до природного довкілля, використовуючи різноманітні прийоми роботи, виявляти розуміння механізмів його становлення;

- здійснювати педагогічний супровід дошкільників в освітньому процесі, стимулюючи пізнавальну активність дітей, мотивуючи їх до екологодоцільної діяльності у природі, формуючи моральні засади добродійної поведінки [6].

Н. Борисенко виявлено педагогічні умови ефективного формування природознавчої компетенції майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти:

- реалізація неперервності екологічної освіти в процесі підготовки спеціалістів шляхом переосмислення цілей підготовки майбутніх вихователів на компетентісно орієнтованій основі;

- відображення у змісті еколого-освітньої роботи регіональних екологічних проблем, розробка і застосування комплексу відповідного методичного забезпечення;

- реалізація діяльнісного підходу до формування екологічних знань, поглядів, переконань, норм поведінки студентів тощо;

- освітнє середовище слід визначати як активний засіб впливу на формування компетенцій студентів, і враховувати його в загальному контексті становлення особистості майбутнього фахівця [7].

О. Вашак у своїх працях наголошує, що формування нового екологічного мислення, ставлення людства до природи, повинно мати за основу саме національні культурні традиції, на яких слід розбудовувати інновації. Виховання дітей у природовідповідному дусі, урахування істотних особливостей природних циклів, подій та явищ споконвічно було притаманно нашому народу. Основи екологічного виховання закладалися ще в ранньому віці, коли дитині в сім'ї, використовуючи народні казки, легенди, прислів'я, приказки, загадки, розповідали про навколишній світ із позиції любові та дбайливого ставлення до природи. Обоюстороннім природою, співчуттям їй, як і почуттям провини перед природою, пронизаний практично весь український народний епос [8].

На нашу думку, важливою педагогічною умовою формування природничо-екологічної компетентності майбутніх вихователів засобами українського народного фольклору, є доповнення змісту лекційних, практичних та лабораторних занять кращими зразками усної народної творчості відповідно до специфіки навчальної дисципліни.

Зокрема, навчальну дисципліну «Дошкільна лінгводидактика», яка спрямована на психолого-педагогічну і методичну підготовку майбутніх фахівців до професійно-мовленнєвої діяльності в системі національної дошкільної освіти, було доповнено темами: «Розвиток мовлення дошкільників засобами усної народної творчості», «Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку засобами малих фольклорних жанрів».

Мета навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою», що є базовою і належить до циклу професійної науково-предметної підготовки, – психолого-педагогічна та методична підготовка майбутніх фахівців до використання природи в освітній роботі з дітьми дошкільного віку. Для реалізації дослідницьких завдань означену дисципліну доповнили такою темою, як: «Методика використання народної метеорології у роботі з дітьми дошкільного віку».

Навчальну дисципліну «Методика формування екологічної культури дітей раннього та дошкільного віку», мета якої допомогти студентам усвідомити екологічне виховання як глобальну проблему сучасності; засвоїти важливі питання теорії і практики охорони природи; оволодіти знаннями, вміннями та навичками організації і проведення робіт з екологічного виховання в різних вікових групах ЗДО, було доповнено темами: «Теоретичні

аспекти екологічного виховання дошкільників на засадах етнопедагогіки», «Екологічне виховання дітей дошкільного віку засобами народознавства».

Навчальну дисципліну «Теорія та методика ознайомлення дошкільників із народознавством», метою якої є підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до здійснення українознавчого, художньо-естетичного виховання і різнобічного розвитку дітей дошкільного віку засобами народознавства, збагатили темами: «Українська народна казка як засіб екологічного виховання дітей», «Український народний фольклор як засіб екологічного виховання дошкільників», «Екологічне виховання засобами малих жанрів українського фольклору», «Українські народні обереги як засіб екологічного виховання дошкільників».

Навчальну дисципліну «Теорія та методика співпраці з родинами», мета якої формування в студентів цілісної системи поглядів на сімейне виховання та професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку щодо вмінь ефективно будувати співпрацю з родинами своїх вихованців, збагатили темою: «Український народний фольклор та його роль у родинному вихованні».

Навчальну дисципліну «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку», метою якої є професійна підготовка студентів до організації роботи з розвитку елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку, доповнили темою «Методика ознайомлення дітей дошкільного віку з елементами народної математики». Крім того, під час вивчення теми «Методика ознайомлення дошкільників з часом» ознайомили студентів із питанням «Народний календар прикмет».

Таке змістове наповнення дисциплін допомагає студентам глибше засвоїти народну мораль, систему знань і вірувань, які й утворили основу української народної педагогіки, краще зрозуміти їх цінність для подальшого розвитку української національної освіти.

Ознайомлення майбутніх вихователів із українським народним фольклором рекомендуємо розпочинати із вивчення малих фольклорних жанрів, адже більшість із них – це витвори самих дітей. Вони частково є співаними, речитативними і засвідчують, що українські діти з раннього дитинства набувають дивовижно тонкого чуття ритмомелодики рідного слова, якою вони «оздоблюють» явища навколишнього середовища, наслідування звуків жаб, птахів та різних тварин.

Наприклад, колискові пісні «Ой ну, коту, котусю», «А ти, коток сірий», «Прилетіли голуби», «Не лізь, котку, на колодку» покликані співно-речитативним тоном і ритмічними рухами коліски заспокоїти та приспати дитину, розвивати в неї відчуття мелодики і ритму.

Забавлянки мають на меті, забавляючи дитину, яка спинається на ноги, розвивати координацію і ритмічність рухів у поєднанні із гармонією звукового словесного супроводу та елементами дитячого мовлення. Наприклад, «Купалися ластів'ята», «Мишка, мишка», «Бігла мишка», «Зайчику, зайчику», «Горошок, бобошок», «Сорока-ворона», «Кар-кар, сорока!» та ін.

Безконечники, забавляючи дошкільнят, розвивають пізнавальну цікавість та розуміння логічності причинно-наслідкових зв'язків у явищах природи. Наприклад, «Товчу, товчу, мак, мак», «Летів шпак через мак», «На тім боці на толоці», «Ласочко, де ти була?».

Скоромовки («спотикачки») спрямовані на розвиток і тренування мовного апарату дитини шляхом змагальних вправ швидко, без заминки, правильно вимовляти звуки і звукосполучення у словах. Наприклад, «Хитру сороку», «Був собі Карп», «Перепіл підпадьомкає», «Курличі курличуть», «Летіла лелека», «Сіла сова з совенятами», «Пурх, пурх горобець», «Чапля ціпом молотила», «Ряба курка крупи клеює» та ін.

Функціональними особливостями речитативних та пісенних ситуативних примовок і закличок є: пізнання явищ природи, традиційних взаємин з ними, прагнення співно-речитативним словесним комплексом впливати на них. Наприклад, «Іди, іди, дощику», «Вийди, вийди, сонечко», «Бузьку, бузьку», «Чорногузик-скрекотун», «Чапля носата», «Равлику-павлику», «Слимак, слимак!», «Гайку, гайку!», «Бедрику, бедрику», «Коровко, коровко», «Куку, куку, зозулько!», «Вода, вода холодная» та ін.

Гумористичні пісні-небилички забавною комічністю побутових ситуацій з образами живої природи розвивають пізнавальні можливості дітей та стимулюють і загострюють логічне мислення, пам'ять, увагу. Наприклад, «Миша книш проточила», «Ішли кози поза лози», «Злетів півень на хлівець», «Зайчику, зайчику, де ти був?», «Ой біжить поросля», «Унадився журавель, журавель», «Біла квочка-чубарочка», «Ішов лісом-доріжкою сірий вовк», «Два півники, два півники», «Заєць косив, заєць косив», «Козуню-любуню» та ін.

Отже, використання українського народного фольклору, як засобу формування природничо-екологічної компетентності майбутніх вихователів, допоможе усвідомити залежність людини від природи і довести важливість всього, що дає довкілля для суспільства в цілому і кожної людини зокрема, а також розширити та систематизувати соціальний та пізнавальний досвід студентів шляхом поглиблення знань про ставлення людей до навколишнього світу в культурній спадщині України.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Концепція екологічної освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>
3. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) 2021
<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4f68482865820.pdf>
4. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія. Київ : Університет, 2011. 320 с.
5. Титаренко Л. М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2007. 318 с.
6. Присажнюк Л. А., Грошовенко О. П. Підготовка майбутніх вихователів до реалізації завдань еколого-природничої освіти дошкільників у контексті оновлення стандартів вищої освіти. *Освітній дискурс* : збірник наукових праць. Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. Вип. 9 (11-12) : педагогічні науки. С. 112-121.
7. Борисенко Н. М. Педагогічні умови формування природознавчої компетентності майбутнього вихователя дошкільного закладу. Зб. наук. праць. *Педагогічні науки*. Херсон : ХДУ, 2014. Вип. 65. С. 280-286.
8. Вашак О. Специфіка підготовки майбутніх вихователів до екологічного виховання дошкільників на засадах етнопедагогіки. *Педагогічні науки*. 2009. Вип. 2. С. 49-54.